

О. В. Бугайская (Львовский государственный университет безопасности жизнедеятельности)

ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕКТРОННОЙ ПОЧТЫ ДЛЯ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ОБЩЕНИЯ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье изучается вопрос применения наиболее распространенной услуги Интернету – электронной почты в обучении иностранному языку. Открываются возможности электронной почты на практическом занятии по иностранному языку, а также рассматриваются способы использования электронной почты в учебной аудитории та за ее пределами

Ключевые слова: электронная почта, информационные и коммуникационные технологии, Интернет, изучение иностранных языков, учебная аудитория, учебная группа, задания-проекты, "нэтикет"

O. V. Buhayska (Lviv State University of Vital Activity Safety)

TEACHING STUDENTS TO COMMUNICATE IN ENGLISH BY USING EMAIL

The article deals with the problem of using email that is one of the mostly used and useful Information and Communication Technology tools in foreign language learning is analysed in the article. The new possibilities of email in foreign language lesson are revealed, as well as the ways of using email in and outside the classroom.

Key words: email, information and communication technology tools, Internet, foreign language learning, lecture room, group, projects, netiquette

УДК 378.147:376.352 (477)

О.Ф. Мусійовська (Українська академія друкарства)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОМБІНОВАНОГО НАВЧАННЯ

У статті вперше проведено аналіз теоретичних досліджень, які стали основою розвитку комбінованого навчання за рубежом, а також визначено основні характеристики сучасних видів навчання. Теорія комбінованого навчання сформувалася на основі теорій конструктивізму, когнітивізму і технологій підтримки навчання. Оскільки комбіноване навчання включає в себе більшість характеристик Інтернет- та електронного навчання, а також частково характеристики дистанційного і традиційного навчання, то це означає, що його можна вважати як окремою інтегрованою формою всіх зазначених вище видів навчання, яка спрямована на реалізацію певних форм взаємодії студентів і викладачів і ґрунтується на основних дидактичних принципах навчання.

Ключові слова: комбіноване навчання, дидактичні принципи, Інтернет-навчання, електронне навчання, технології підтримки навчання, дистанційне навчання, теорія когнітивізму, конструктивізм.

Ми живемо в суспільстві, у якому передача інформації стала невід'ємною складовою повсякденного життя, тому важливо зробити інформацію загальнодоступною і мобільною. Цим пояснюється великий інтерес до Інтернет-технологій та сучасних засобів комунікації. Але кожна епоха нових технологій ставить свої вимоги до освіти і формує власні теоретичні й методологічні засади організації процесу навчання. Цей факт має свій вплив також на навчальний процес у вищій школі. Так, в період масового поширення друкованих видань та розвитку грамотності, книги стали основним засобом навчання і передачі знань від покоління до покоління. На сучасному етапі активний розвиток комп'ютерних технологій зумовив переосмислення існуючих і розробку нових форм, технологій, методів і засобів навчання. Цей процес потребує створення нових теорій навчання, пов'язаних з побудовою навчального

процесу навколо новітніх засобів обробки інформації, моделюванням нових видів навчальної діяльності та включення інтерактивних компонентів [4, 170-199].

Сучасний навчальний процес розвивається в кількох напрямках: навчання перестало бути формальним і стає все більш індивідуалізованим; навчальна організація і студент утворюють цілісний організм, який повинен діяти за єдиними правилами і, відповідно, потребує теоретичного обґрунтування способів взаємодії між ними; навчальний процес включає неформальні способи передачі знань і таким чином навчання здійснюється не тільки в аудиторії під керівництвом викладача, а й через: персональні мережі; участь у групових практичних заняттях через Інтернет; самостійне виконання завдань, які імітують реальні ситуації; навчання триває протягом усього життя і тісно пов'язане з майбутньою професійною діяльністю; навчання охоплює сфери людської діяльності, які, можливо, не мають прямого зв'язку з предметом вивчення; сучасні технології суттєво впливають на наше мислення і змінюють спосіб навчання; багато процесів, які раніше узгоджувалися з існуючими теоріями навчання, тепер потребують переосмислення, оскільки вони підтримуються раніше невідомими технологіями та інструментами навчання.

Особливістю сучасних видів навчання (дистанційного, електронного, Інтернет-навчання) є їх мобільність і віддаленість у часі і просторі. Ще однією характерною рисою є швидке «старіння» знань. Ці процеси змушують освітні організації розвивати та освоювати нові навчальні інструменти й технології. Враховуючи ці фактори, потрібно проаналізувати, які шляхи є найбільш ефективними для передачі знань і вмінь у просторі й часі, які трансформації відбуваються в кожному періоді навчання, які технології потрібно розробляти і застосовувати, щоб зробити процес навчання найбільш оптимальним. А це, у свою чергу, породжує необхідність теоретично обґрунтувати запровадження нових методів і видів навчання.

Теорії навчання, які було розроблено до цього часу, припускали, що навчання відбувається в аудиторії під безпосереднім керівництвом попередньо підготовленого до цієї роботи викладача. Після того, як з'явилися масові засоби передачі інформації на відстань, вчені змогли висунути і обґрунтувати теорії про способи організації навчання за межами навчального приміщення. До них належать вчені, які розвивали нетрадиційні підходи до організації навчання в другій половині ХХ століття, такі, як: австрійський філософ і відомий критик традиційної шкільної системи І.Ілліч, бразильський психолог-педагог і теоретик педагогіки П.Фрейре, автор теорії організації навчання для бізнесу, почесний професор Гарвардської бізнес-школи та ряду інших навчальних закладів Європи К.Арджіріс та інші. Окрім того, потрібно брати до уваги й інші, раніше розроблені теорії, на яких базується процес програмованого навчання, а саме: теорії біхевіоризму (Дж. Вотсон, М. Мейер, А. Вейсс, Б. Скіннер, Р. Мейджер, Ф. Келлер, М. Гредлер), когнітивізму (Р. Ганьє, Б. Блум, М. Меріл, Р. Кларк) та конструктивізму (Ж. П'яже, Дж. Дьюї, Л. Виготський, Дж. Брунер, А. Леонтьєв, П. Гальперін, В. Давидов), а також похідні теорії об'єктивізму, прагматизму та інтерпретивізму, оскільки вони є основою для аналізу різних аспектів навчального процесу. Всі вони розглядають знання як мету (або стан) навчання, якої можна досягти шляхом аналізу та інтерпретації явищ чи набуття певного досвіду.

Однак названі вище теорії розроблялися в той час, коли Інтернет, мультимедіа та мобільні технології не мали впливу на процес навчання. Тому природно, що вони розглядали навчання, як процес, який відбувається всередині учня чи студента. Сучасний навчальний процес потребує адекватного опису основних принципів і процесів, які відбуваються не тільки в умовах організованого навчання (в аудиторії чи лабораторії), а й під час самостійної роботи вдома за комп'ютером, в Інтернеті чи з мобільними пристроями. Тому необхідно створити ґрунтовну теоретичну базу для пояснення нових зв'язків і явищ, які відбуваються в сучасному процесі навчання з використанням цифрових технологій.

Національна Рада Досліджень США (National Research Council) після проведених досліджень зробила висновки, що ефективне навчання орієнтоване на: **студента**: воно базується

ся на знаннях і вміннях студента, і дає йому можливість вчитися на власному досвіді; **знання:** навчальний курс базується на сукупності раніше здобутих знань, які були викладені в певному порядку і з певною метою; **оцінювання:** оцінювання набутих студентом знань і вмінь дає можливість прогнозувати його подальше навчання і керувати його успішністю; **суспільство:** успішний студент стає частиною суспільної групи і сам навчає інших, менш компетентних студентів.

Це свідчить про соціально-конструктивістський підхід, який характеризує навчання як активний процес побудови знань і вмінь через практику за підтримки інших членів суспільства [6, 43].

Канадський учений Дж. Сіменс [1] запропонував свою теорію навчання в епоху цифрових технологій – конективізм. В основі теорії конективізму лежать інтегровані принципи теорій мереж, складних і самоорганізованих систем. Навчання відбувається у середовищі, яке постійно змінюється і тому не може бути повністю контрольованим. Воно складається з певного набору інформаційних пакетів, які пов'язаних між собою всередині бази даних чи навчальної організації. Таким чином, ми маємо змогу постійно отримувати нову інформацію і підвищувати свій рівень знань. Конективізм базується на розумінні того, що рішення приймаються в умовах, які раптово змінюються і тому потрібно постійно поповнювати запас важливої інформації і відрізнити її від малозначущої. У такому разі важливою є здатність дізнатися, а не самі знання. Для цього потрібно вибрати оптимальний підхід до одержання знань, мати доступ до інформаційних джерел і постійно зберігати зв'язки між ними; вміти бачити взаємозв'язки між сферами знань, ідеями і концепціями та приймати рішення в умовах змінної реальності. При цьому новизна та актуальність знань є необхідною умовою будь-якої навчальної діяльності, а основне завдання навчальної організації полягає в тому, щоб створювати, зберігати і використовувати потоки інформації.

Ключовою фігурою в теорії конективізму є особистість. Особисті знання кожної особи формують власну мережу, що у свою чергу є вузлом мережі навчальної організації, яка забезпечує навчання кожного учасника. Цей цикл розвитку знань (особистість-мережа-організація) дає можливість кожному учасникові утримувати постійно високий рівень знань у своїй галузі через зв'язки всередині мережі. Інформаційна система всередині мережі включає: *дані* – необроблені і неосмислені елементи; *інформацію* – інтелектуально оброблені дані; *знання* – інформацію, яка включена в контекст ситуації; *зміст* – розуміння нюансів, цінності і скритих значень знання.

Інформаційна система постійно розвивається, а навчання – це процес, у ході якого знання трансформуються в зміст і дію. У процесі трансформації вузли мережі реорганізуються і утворюють з'єднання, через які проходить інформація. Будь-які елементи – думки, відносини з іншими учасниками навчального процесу, нові дані чи нова інформація може бути вузлом мережі і користується певною автономією. Тому мережа тільки частково впливає на кожний вузол, який може діяти самостійно і одночасно підтримувати тісні зв'язки з іншими вузлами всередині мережі.

Теорію конективізму активно розвиває С. Доунс [3], який вважає, що суть навчання полягає в тому, щоб учень став частиною мережі. Навчання відбувається в спільноті шляхом копіювання моделей діяльності і коригується іншими учасниками навчального процесу. Воно складається з багатьох елементів: мультимедійних засобів, зображень, інших інтерактивних ресурсів, які створюються не тільки експертами, а й всіма членами спільноти, у тому числі й студентами.

Як бачимо, ця теорія описує спосіб організації навчального процесу і функції його складових, які є окремими ланками одного ланцюжка. При цьому не беруться до уваги взаємозв'язки з іншими учасниками, які працюють паралельно в межах однієї мережі і разом користуються єдиною базою даних. Недоліком такого підходу є те, що автор нівелює вплив інших учасників на процес навчання, недооцінює роль навчальних груп у процесі навчання і вважає їх додатком до навчального курсу. Ми вважаємо, що навчальне середовище завжди

має міжпредметний характер, і тому ресурси, які використовуються в процесі навчання, мають бути додатком до процесу навчання, який здійснюється групою, а не навпаки.

Найближчою за концепцією для нас є ідея Дж. Кармана [2], який розглядає теорію комбінованого навчання як поєднання теорій конструктивізму, когнітивізму і технологій підтримки навчання, до яких належать інтегровані електронні середовища для підтримки навчання. Вони є загальнодоступними і забезпечують негайний індивідуальний он-лайн - доступ до повного спектру інформації, програмного забезпечення, інструкцій та консультаційних матеріалів, даних, засобів навчання; включають в себе системи оцінювання і моніторингу самостійної навчальної діяльності студента за мінімального втручання з боку інших.

Проте, на нашу думку, ця концепція не враховує сучасний стан теоретичних досліджень дистанційного, електронного та Інтернет-навчання, які вже визнані самостійними видами навчання. Ми вважаємо, що, оскільки комбіноване навчання акумулює їх елементи, не можна не враховувати теоретичні розробки, щодо цих видів навчання.

Для того, щоб дати теоретичне обґрунтування комбінованого навчання, перш за все, необхідно усвідомити, чим воно відрізняється від інших видів навчання, а саме: традиційного, дистанційного, електронного та Інтернет-навчання. Порівняльні характеристики цих видів навчання наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльні характеристики видів навчання

№п/п	Вид навчання	Традиційне навчання	Дистанційне навчання	Електронне навчання	Інтернет навчання	Комбіноване навчання
	Характеристики					
1. Характеристики навчального процесу:						
1.1.	Програмність навчання:					
	Повна	+	+	+		+
	Часткова				+	
1.2.	Нормативність навчання:					
	Повна	+	+	+		+
	Часткова				+	
1.3.	Мобільність навчання:					
	висока			+	+	+
	часткова		+			
	відсутня	+				
1.4.	Фізична присутність викладача та студентів на заняттях:					
	обов'язкова	+		+		
	необов'язкова				+	
	часткова		+			+
1.5.	Взаємодія студентів з викладачем:					
	постійна	+		+		+
	часткова		+		+	
1.6.	Взаємодія з іншими студентами:					
	постійна	+		+		+
	часткова		+		+	

1.7	Наявність навчальної платформи:					
	обов'язкова		+	+	+	+
	необов'язкова	+				
1.8	Носії інформації:					
	прості	+	+	+		+
	складні		+		+	+
1.9	Інструментарій:					
	простий	+	+			+
	складний			+	+	+
2. Види навчальної діяльності:						
2.1	Мовлення	+	+	+	+	+
2.2	Слухання	+	+	+	+	+
2.3	Читання	+	+	+	+	+
2.4	Письмова робота	+	+	+	+	+
2.5	Спостереження	+			+	+
2.6	Експеримент	+			+	+
3. Форми роботи:						
3.1	Колективна	+			+	+
3.2	Індивідуальна	+	+	+	+	+
3.3	Самостійна	+	+	+	+	+
3.4	Творча	+	+		+	+
4. Характеристики навчального матеріалу:						
4.1	Інформативність:					
	висока		+	+	+	+
	обмежена	+				
4.2	Структурованість:					
	висока	+		+	+	+
	обмежена		+			
4.3	Наочність:					
	висока			+	+	+
	обмежена	+	+			
4.4	Інтерактивність:					
	висока				+	+
	обмежена	+	+	+		
4.5	Адаптивність:					
	висока			+	+	+
	обмежена	+	+			
4.6	Новизна:					
	висока			+	+	+
	обмежена	+	+			

Як бачимо, комбіноване навчання має багато спільних ознак з іншими видами навчання, зокрема, з електронним та Інтернет-навчанням. Для цих технологій характерними є висо-

ка мобільність, однакові види навчальної діяльності, самостійна та індивідуальна форми роботи. Навчальний матеріал для курсів комбінованого навчання так само, як і для електронних та Інтернет-курсів, вирізняється високою інформативністю, чіткою структурованістю і новизною. Він включає багато матеріалів для візуальної підтримки навчального процесу й при цьому є інтерактивним і легко адаптується до потреб кожного студента. Наявність навчальної платформи забезпечує студентам можливість взаємодіяти між собою та викладачем, обмінюватися інформацією та виконувати завдання у відповідній формі.

Окрім того, комбіноване навчання подібне і до дистанційного навчання, оскільки передбачає використання не тільки складних технологічних новинок, а й простих інструментів та носіїв інформації. Обидві форми навчання працюють за чіткою програмою і погоджені з офіційними нормативними документами, використовують подібні види навчальної діяльності та форми самостійної, індивідуальної і творчої роботи. При цьому, комбіноване навчання є більш інтерактивним, гнучкішим, містить більше наочності і новизни. А дистанційне навчання більш орієнтоване на самостійну та індивідуальну роботу і не потребує тісної взаємодії між студентами під час виконання домашніх завдань, та й спілкування з викладачем є обмеженим і носить більш консультативний, а не дискусійний характер.

У порівнянні з традиційним навчанням, як бачимо, комбіноване навчання має багато спільного в організації навчального процесу. Як і в традиційному навчанні, навчальний процес є програмним, відповідає нормативним документам, включає ті самі види навчальної діяльності і форми роботи над навчальним матеріалом, але при цьому він залишається досить мобільним і гнучким, на відміну від традиційного навчання. Окрім того, в обох видах навчання існує тісний зв'язок між викладачем і студентами, оскільки передбачено проведення очних занять і активна співпраця за межами навчального закладу. Але при цьому має місце суттєва різниця в характеристиках навчального матеріалу, який використовується на заняттях. Наявність електронних та мультимедійних засобів навчання та використання Інтернет-технологій дає можливість розробникам курсу комбінованого навчання постійно оновлювати навчальний матеріал, робити його інформаційно насиченим та більш інтерактивним. При цьому, сам процес навчання набуває нового змісту, оскільки використання новітніх технологій якісно змінює не тільки зміст навчального курсу, а й форми діяльності студента. Чітка структурованість навчального матеріалу і високий рівень наочності допомагає адаптувати його до потреб кожного студента і тим самим добитися кращих успіхів у навчанні, ніж при використанні традиційних форм роботи.

Схематично КН можна зобразити, як показано на рис. 1.

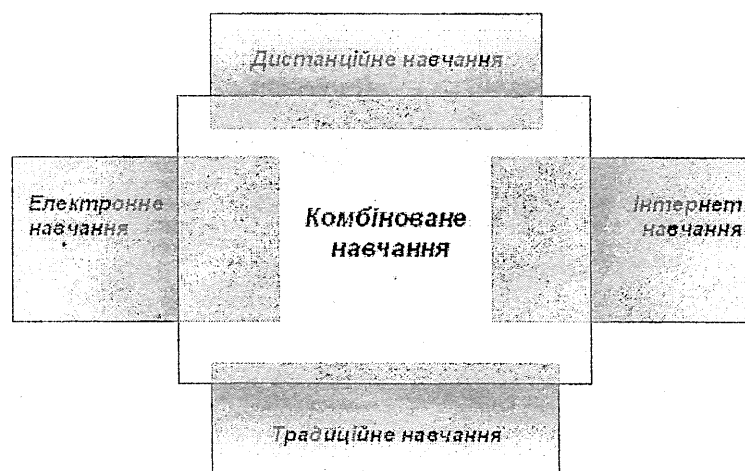

Рис. 1. Схематичне зображення комбінованого навчання

Проведене дослідження дало можливість з'ясувати, що комбіноване навчання акумулює більшість характеристик Інтернет- та електронного навчання, частково характеристики дистанційного і традиційного навчання (див. рис. 1), а саме:

- має системний характер, тобто відповідає програмним вимогам і нормативам, які ставляться до освітнього процесу загалом і до процесу організації навчання у вищій школі зокрема, що притаманне здебільшого традиційному навчанню і часом відсутнє під час організації інших видів навчання;
- включає всі можливі види навчальної діяльності і форми роботи, характерні як для традиційного та інших видів електронного навчання, що неможливо організувати при суто дистанційному, електронному чи Інтернет-навчанні;
- дає викладачеві достатню свободу вибору інструментарію та носіїв інформації, що робить його найбільш зручною формою організації навчального процесу в умовах обмежених можливостей навчального закладу;
- забезпечує високу мобільність навчання і постійний зв'язок студента з викладачем та іншими учасниками навчального процесу, що неможливо організувати при суто традиційному чи електронному навчанні;
- навчальний матеріал для комбінованого навчання має ряд переваг над традиційними матеріалами, які використовуються в класі, а тому завжди є актуальним, інформаційно-насиченим і легко адаптується до індивідуальних потреб і можливостей студента;
- при правильній організації навчального процесу, всі компоненти комбінованого навчання утворюють єдиний комплекс навчальних технологій, засобів педагогічних методів і прийомів, що має забезпечити максимальну ефективність від застосування кожної складової;
- при цьому комбіноване навчання частково зберігає ознаки традиційності і дає викладачеві й студентів можливість поступово звикнути до нових навчальних технологій і методів роботи в умовах високо інформатизованого суспільства;
- усі компоненти процесу комбінованого навчання утворюють єдиний комплекс навчальних технологій, засобів педагогічних методів і прийомів, який має забезпечити максимальну ефективність від застосування кожної складової.

Це означає, що комбіноване навчання може розглядатися, як окрема інтегрована форма всіх зазначених вище видів навчання, яка спрямована на реалізацію певних форм взаємодії студентів і викладачів і ґрунтується на основних дидактичних принципах навчання: науковості; систематичності і послідовності навчання; доступності навчання; врахування індивідуальних особливостей кожного студента; свідомості; наочності; посильності; міцності і ґрунтовності знань; активності і самостійності; диференціації навчального процесу; оптимізації навчально-виховного процесу; демократизації; зв'язку навчання з життям; нетрадиційності системи навчання.

Список літератури:

1. *Коннективизм [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://letopisi.ru/index.php> - Назва з титул. екрана, 2009.*
2. *Carman J. M. Blended Learning Design: Five Key Ingredients . - Pfeiffer, 2005. - 230 p.*
3. *Downes S., Learning Networks and Connective Knowledge [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://it.coe.uga.edu/itforum/paper92/paper92.html> - Назва з титул. екрана, 2009.*
4. *Duffy, T.M., & Cunningham, D.J. Constructivism: Implications for the design and delivery of instruction / In D. H. Jonassen (Ed.) Handbook of research for educational communications and technology. - New York: Simon & Schuster, Macmillan, 1996. - P. 170-199.*
5. *Kim, A.J. Community Building on the Web. - Berkeley, Ca.: Peachpit Press, 2000. - P. 87.*
6. *National Research Council. How people learn: Brain, mind, experience, and school. - Washington DC: National Academy Press., 1999. - P. 43.*

О.Ф. Музейовская (Украинская академия печати)

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ КОМБИНИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ

В статье впервые проведен анализ теоретических исследований, которые легли в основу развития комбинированного обучения за рубежом, а также определены основные характеристики современных видов обучения. Теория комбинированного обучения сформировалась на базе теорий конструктивизма, когнитивизма и технологий поддержки обучения. Так как комбинированное обучение включает в себя большинство характеристик Интернет- и электронного обучения, а также частично характеристики дистанционного и традиционного обучения, это значит, что его можно считать отдельной интегрированной формой всех вышеупомянутых видов обучения, которая направлена на реализацию определенных форм взаимодействия студентов и преподавателей и соответствует основным дидактическим принципам обучения.

Ключевые слова: комбинированное обучение, дидактические принципы, Интернет-обучение, электронное обучение, технологии поддержки обучения, дистанционное обучение, теория когнитивизма, конструктивизм.

O.F. Musiyovska (Ukrainian Academy of Printing)

THEORETICAL BACKGROUND OF BLENDED LEARNING

The analysis of main theoretic researches forming the basis for blended learning design abroad have been done for the first time; as well the most important features of modern education types has been defined in this article. Blended learning theory was developed on the basis of theories of constructivism and cognitive theories and learning support technologies. As blended learning includes many features of Internet-learning, e-learning, distant learning and traditional learning, it can be considered as a separate integral form of all above-mentioned types of learning, which intends to perform some student-teacher interactions and is grounded on the basic didactic principles of learning.

Key words: blended learning, didactic principles, Internet-learning, e-learning, learning support technologies, distant learning, cognitive theory, constructivism.

УДК 378.147

Т.Р. Брига (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ЛІБЕРАЛЬНА ОСВІТА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються основні положення лібералізації університетської освіти та її реорганізації на засадах *Liberal arts education* як певної технології педагогічної діяльності. Розглядаються принципи, на яких будується *Liberal arts education*, впровадження яких є спробою адаптувати університетську систему освіти до нових соціальних умов, пов'язаних з переходом до ринкової економіки і політичної демократії. *Liberal arts education* трактується не просто як гуманітарна освіта, а, передусім, як система принципово нових підходів до організації університетського навчання, а її суть полягає в тому, що університетська освіта повинна будуватися на засадах партнерства та створення для студентів вільного простору для саморозвитку.

Ключові слова: гуманістичні цінності, гуманітарна освіта, культура, ліберальна освіта, педагогічна діяльність, технологія, університетська освіта.

Освіта як один із вагомих суспільних інститутів є предметом постійного інтересу світового співтовариства, оскільки з нею зв'язують надії на вихід із кризи культури, породженої фундаментальними змінами в житті суспільств на межі тисячоліть. Саме освіта фокусує суперечливий і